

Ясын Мұрат Дәулетнұрұлы
«Қазақстан Республикасының электр энергетикасына инвестициялар тартуды басқару»

6D050700 – Менеджмент мамандығы бойынша философия докторы (PhD)

ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертациясына

АННОТАЦИЯ

Зерттеу тақырыбының өзектілігі. Қазақстандағы отын-энергетикалық кешенінде электр энергетикасы маңызды орын алады және ерекше рөл атқарады. Ол электр және жылу энергиясын өндіруден, беруден және жабдықтаудан тұрады, елдің тіршілік қызметін қамтамасыз ету мен экономикасының негізі болып табылады.

Нарықтық экономикаға өту жағдайында Қазақстан Республикасының электр энергетикасы саласының қалыптасуы нәтижесінде ірі электр станциялары заңды түрде оқшауланған кәсіпорындарға бөлініп шықты, жекешелендірілді немесе концессияға берілді. Жылу желілерімен бірге жылу электр орталықтары жекешелендірілді немесе коммуналдық меншікке берілді.

Бүгінгі күні электр энергиясының сегментінде бірқатар негізгі міндеттерді бөліп алуға болады, оларды шешу саланың әрі қарай тұрақты дамуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді: 1) күн санап артып келе жатқан тұтыну кезінде электр энергиясына сұраныс пен ұсыныстың тепе-теңдігін сақтау; 2) генерациялаушы жабдықтардың тозу деңгейін төмендету және электр қуатының резервін ұлғайту; 3) энергияның жаңартылатын көздерін дамыту және оларды Қазақстан Республикасының энергетикалық жүйесіне интеграциялау; 4) ескірген технологиялар, соның салдары ретінде саланың төменгі энергия тиімділігі және электр станцияларының қоршаған ортаны үлкен көлемде ластауы; 5) электр энергиясын өндіру сегментіне ауқымды инвестициялар тарту қажеттілігі.

Бұл міндеттердің ішінде еліміздің электр энергетикалық кешеніне инвестициялар тартудың қажеттілігі міндетін ерекше бөліп алуға болады. Қазақстанның егеменді дамуы жылдары елдің электр энергетикалық саласына отандық және шетелдік инвесторларды тарту бойынша біршама жұмыс атқарылды. Бірақ, өкінішке орай, бұл шаралардың барлығы салаға инвестициялардың қажетті және жеткілікті деңгейін тарта алмады. Мұндай жағдайда Қазақстанның электр энергетикасына инвестициялар тарту бойынша объективті түрде жаңа шаралар қабылдау қажеттілігі туындады. Ол республиканың электр энергетикасына инвестициялар тартуды басқаруды да жетілдіруді қажет етеді.

Диссертациялық зерттеудің мақсаттары мен міндеттері. Диссертациялық жұмыстың мақсаты Қазақстан Республикасының электр энергетикасына инвестициялар тартуды басқаруды теориялық және тәжірибелік негіздеу және оны жетілдіру жолдары мен шараларын әзірлеу болып табылады.

Алға қойылған мақсаттарға қол жеткізу үшін келесі міндеттерді шешу қажет:

- басқарудың мәнін, құрылымын және эволюциясын анықтау;
- инвестициялардың мәні мен маңызын, олардың жіктелуін зерттеу;
- инвестициялар тартуды мемлекеттік реттеу басқарудың формасы ретінде: жүйесін және оның құрылымдық моделін әзірлеу;
- электр энергетикасына инвестициялар тартуды басқарудың шетелдік тәжірибесіне талдау жүргізу;

- Қазақстан электр энергетикасы басқару объектісі ретінде және оның ұйымдық құрылымын талдау;

- республиканың электр энергетикасындағы инвестициялық тарифтердің мәні, құрылымы, жағдайы және басқарылуын анықтау, талдау және бағалау;

- электр энергетикалық компаниялардың инвестициялық тарифтеріне әсер ететін факторлары мен жағдайларын басқаруды бағалау;

- жекешелендіру мен электр энергетикалық компанияларға инвестициялар тартудың тәсілі ретінде инвестициялық тендерлерді басқаруын анықтау;

- электр энергетикалық компанияларға халықтың ақша қаражатын тартудың әдісі ретінде «Халықтық IPO» басқаруды қарастыру;

- электр энергетикалық қызметтердің тұтынушыларын электр энергетикалық компаниялардың халықтық акционерлері ретінде қалыптасуын басқаруды қарастыру;

- электр энергетикасындағы тарифтерді басқаруды жетілдірудің негізгі бағыттарын айқындау.

Диссертациялық зерттеу нысаны. Қазақстанның электр энергетикалық саласы зерттеу нысаны болып табылады.

Диссертациялық зерттеудің пәні. Қазақстан Республикасының электр энергетикасына инвестициялар тартуды басқару барысында туындайтын ұйымдастырушылық-экономикалық қатынастардың жиынтығы болып табылады.

Пайдаланылған зерттеу әдістері. Зерттеу барысында ғылыми танымның жалпы ғылыми және арнайы әдістері қолданылды. Атап айтқанда, абстракциялық-логикалық, салыстыру және баламалар әдістері, жүйелік тұрғыдан келу, талдау және синтез әдістері, статистикалық талдаудың тәсілдері мен рәсімдері, монографиялық әдіс және т.б. пайдаланылды.

Диссертациялық зерттеудің ғылыми нәтижелері.

1. Инвестициялардың мәнін, маңызын және жіктелуін анықтаудың түрлі тәсілдері қарастырылды;

2. Жүйелік тәсілді қолдану негізінде электр энергетикасына инвестициялар тартуды мемлекеттік реттеу басқару формасы ретінде: автормен жүйе ретінде қарастырылды және құрылымдық моделі әзірленді;

3. Шетелдік тәжірибені зерттеудің негізінде Қазақстанның электр энергетикасына инвестициялар тартуды басқарудың жетілдіру жолдары ұсынылды;

4. Қазақстан электр энергетикасы басқару объектісі ретінде және оның ұйымдық құрылымын бағалау;

5. Электр энергетикалық компаниялардың инвестициялық тарифтерінің қазіргі жағдайын, тенденцияларын, сонымен қатар оған ықпал ететін факторлар мен шарттарды басқаруды талдау және бағалау;

6. Электр энергетикалық компанияларды жекешелендірудің және елдің электр энергетикасына инвестициялар тартудың тәсілдері ретінде инвестициялық тендерлерді пайдалану тәжірибесін бағалау және оларды басқаруды жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірленді;

7. Электр энергетикалық компанияларға халықтың ақша қаражатын тартудың әдісі ретінде «Халықтық IPO» кешенді бағалау, оның басқарылуын жетілдіру бойынша ұсыныстар негізделді және әзірленді;

8. Электр энергетикалық қызметтердің тұтынушыларын электр энергетикалық компаниялардың халықтық акционерлеріне айналдыру жөніндегі ұсыныс әзірленді;

9. Электр энергетикасындағы тарифтерді басқаруды жетілдірудің негізгі бағыттары негізделді және анықталды.

Алынған зерттеу нәтижелерінің ішінде қорғауға шығарылатыны келесі ұсыныстар болып табылады:

1. Электр энергетикаға инвестициялар тартуды мемлекеттік реттеу басқару формасы ретінде: жүйесі және оның құрылымдық моделі әзірленді;

2. Электр энергетикалық компаниялардың инвестициялық тарифтерінің қазіргі жағдайын, үрдістерін, сонымен қатар оған ықпал ететін факторлар мен шарттарды басқаруды талдау және бағалау жасалды;

3. Электр энергетикалық компанияларды жекешелендірудің және елдің электр энергетикасына инвестициялар тартудың тәсілдері ретінде инвестициялық тендерлерді пайдалану тәжірибесін бағалау және оларды басқаруды жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірленді;

4. Электр энергетикалық компанияларға халықтың ақша қаражатын тартудың әдісі ретінде «Халықтық IPO» кешенді талдау және бағалау, оның басқарылуын жетілдіру бойынша ұсыныстар негізделді және әзірленді;

5. Электр энергетикалық қызметтердің тұтынушыларын электр энергетикалық компаниялардың халықтық акционерлеріне айналдыру бойынша ұсыныстар негізделді және әзірленді;

6. Электр энергетикасындағы тарифтерді басқаруды жетілдірудің негізгі бағыттары әзірленді және көрсетілді.

Зерттеу нәтижелерінің теориялық және тәжірибелік маңыздылығы. Жұмыста қамтылған негізгі теориялық-әдіснамалық ережелер, қорытындылар мен ұсыныстар Қазақстанның электр энергетикалық саласына инвестициялар тартуды басқаруды жетілдіру жолдары мен шараларын негіздеу үшін пайдаланылуы мүмкін.

Электр энергетикалық компанияларға халықтың ақша қаражатын тартудың әдісі ретінде «Халықтық IPO» кешенді талдау негізінде оның басқарылуын жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірленді және негізделді.

«Халықтық IPO» бағдарламасы аясында электр энергетикалық қызметтердің тұтынушыларын электр энергетикалық компаниялардың халықтық акционерлеріне айналдыру жөніндегі ұсыныс негізделді.

Диссертациялық жұмыста ұсынылған тәжірибелік ұсыныстар Қазақстан Республикасының электр энергетикасына инвестициялар тартуды нормативтік-құқықтық базасын жетілдіру, талдау әдістемесін өңдеу, электр энергетика жағдайын зерттеу, электр энергетика саласына инвестициялар тартуды басқару мәселелерін талқылау, бағдарламалық құжаттарды, дамыту және кеңейту стратегияларын әзірлеу кезінде пайдаланылуы мүмкін. Автор өзі қол жеткізген қорытындылар мен теориялық ережелер электр энергетикаға инвестициялар тартудағы басқару бойынша оқу курстары мен оқу құралдарын дайындау кезінде және республиканың жоғары оқу орындарында экономика, менеджмент бойынша кадрларды даярлау кезінде оқу үдерісінде пайдаланылуы мүмкін.

АННОТАЦИЯ

диссертации на соискание ученой степени доктора философии (PhD) по специальности 6D050700 – Менеджмент

Ясын Мұрат Дәулетнұрұлы

«Управление привлечением инвестиций в электроэнергетику Республики Казахстан»

Актуальность темы исследования. В топливно-энергетическом комплексе Казахстана существенное место и роль занимает электроэнергетика. Она включает в себя производство, передачу и снабжение электрической и тепловой энергии и является основой функционирования экономики и жизнеобеспечения страны.

В результате реформирования электроэнергетической отрасли Республики Казахстан крупные электростанции были выделены в юридически обособленные предприятия, приватизированы или переданы в концессию. ТЭЦ вместе с тепловыми сетями были приватизированы или переданы в коммунальную собственность.

На сегодняшний день в сегменте производства электроэнергии можно выделить ряд ключевых задач, решение которых позволит обеспечить стабильное развитие отрасли в дальнейшем: 1) соблюдение баланса спроса и предложения электроэнергии при растущем потреблении; 2) снижение уровня износа генерирующего оборудования и увеличение резерва электрической мощности; 3) развитие возобновляемых источников энергии и их интеграция в энергосистему Республики Казахстан; 4) устаревшие технологии и, как следствие, низкая энергоэффективность отрасли и большой объем загрязнения электростанциями окружающей среды; 5) необходимость привлечения масштабных инвестиций в сегмент производства электроэнергии.

Решение всех этих задач является особо важным в ближайшие годы. В то же время среди них особо выделяется задача необходимости привлечения инвестиций в электроэнергетический комплекс страны. За годы суверенного развития Казахстана в этой отрасли были заложены рыночные механизмы развития, разгосударствление и приватизация электроэнергетических компаний. Была проведена значительная работа по привлечению отечественных и зарубежных инвесторов в электроэнергетику страны. Но, к сожалению, проведенные меры не привлекли необходимый уровень инвестиций в эту отрасль. Такое положение объективно вызывает необходимость принятия новых мер по привлечению инвестиций в электроэнергетику Казахстана. Требуется также совершенствование управления привлечением инвестиций в электроэнергетический комплекс республики.

Цели и задачи диссертационного исследования. Целью диссертационной работы является теоретическое и практическое обоснование управления привлечением инвестиций в электроэнергетику и разработка путей и мер по его совершенствованию.

Для достижения поставленной цели необходимо решить следующие задачи:

- определить сущность, структуру и эволюцию управления;
- изучить сущность и значение инвестиций, их классификацию;
- разработать систему и её структурную модель государственного регулирования привлечения инвестиций как формы управления;
- проанализировать зарубежный опыт управления привлечением инвестиций в электроэнергетику;

- изучить электроэнергетику Казахстана, как объект управления и проанализировать её организационную структуру ;
- определить, проанализировать и оценить сущность, структуру, состояния и управления инвестиционными тарифами в электроэнергетике республики;
- оценить управление факторами и условиями, влияющими на инвестиционные тарифы электроэнергетических компании;
- определить управление инвестиционных тендеров, как способа приватизации и привлечения инвестиции в электроэнергетические компании;
- определить управление «Народного IPO» как метода привлечения средств населения в электроэнергетические компании;
- рассмотреть управление становлением потребителей электроэнергетических услуг как народных акционеров электроэнергетических компаний;
- выявить основные направления совершенствования управления тарифами в электроэнергетике.

Объектом диссертационного исследования является электроэнергетический комплекс Казахстана.

Предметом диссертационного исследования являются совокупность организационно-экономических отношений, возникающих в процессе управления привлечением инвестиций в электроэнергетику.

Использованные методы исследования. В процессе исследования применялись общенаучные и специальные методы научного познания. В частности, были использованы абстрактно-логический, метод сравнения и аналогий, методы системного подхода, анализа и синтеза, приемами и процедурами статистического анализа, монографический метод и т.д.

Научные результаты диссертационного исследования.

1. Рассмотрены различные подходы к определению сущности, значения и классификации инвестиции;
2. На основе использования системного подхода государственное регулирование привлечения инвестиций в электроэнергетику как форма управления: автором рассмотрена как система и разработана её структурная модель;
3. На основе изучения зарубежного опыта предложены пути совершенствования управления привлечением инвестиции в электроэнергетику Казахстана;
4. Оценка электроэнергетики Казахстана, как объекта управления и её организационной структуры;
5. Анализ и оценка современного состояния, тенденций, а также факторов и условий, влияющих на управление инвестиционными тарифами электроэнергетических компаний;
6. Оценка практики использования инвестиционных тендеров как способов приватизации электроэнергетических компании и привлечения инвестиций в электроэнергетику страны и разработаны предложения по совершенствованию их управления;
7. Оценка «Народного IPO» как метода привлечения средств населения в электроэнергетические компании, обоснованы и разработаны предложения по совершенствованию его управлением;

8. Разработаны предложения по превращению потребителей электроэнергетических услуг в народные акционеры электроэнергетических компаний;

9. Обоснованы и определены основные направления совершенствования управления тарифами в электроэнергетике.

Среди полученных результатов исследования новыми являются следующие положения, выносимые на защиту:

1. Государственное регулирование привлечения инвестиций в электроэнергетику как форма управления: автором рассмотрена как система и разработана её структурная модель;

2. Проведен анализ и оценка современного состояния, тенденций, а также факторов и условий, влияющих на управление инвестиционными тарифами электроэнергетических компаний;

3. Осуществлена оценка практики использования инвестиционных тендеров как способов приватизации электроэнергетических компании и привлечения инвестиций в электроэнергетику страны и разработаны предложения по совершенствованию их управления;

4. Дана оценка «Народного IPO» как метода привлечения средств населения в электроэнергетические компании, обоснованы и разработаны предложения по совершенствованию его управлением;

5. Обоснованы и разработаны предложения по превращению потребителей электроэнергетических услуг в народные акционеры электроэнергетических компаний;

6. Разработаны и показаны основные направления совершенствования управления тарифами в электроэнергетике.

Теоретическая и практическая значимость результатов исследования. Установленные в работе основные теоретико-методологические положения, выводы и предложения могут быть использованы для обоснования мер и путей совершенствования управления привлечением инвестиций в электроэнергетическую отрасль Казахстана.

Подготовлены и обоснованы предложения по совершенствованию управления «Народного IPO» как метода привлечения средств населения в электроэнергетические компании.

Обоснованы предложения в рамках программы «Народное IPO» о привлечении потребителей электроэнергетических услуг в качестве народных акционеров электроэнергетических компаний.

Практические рекомендации, представленные в диссертационной работе, могут быть использованы для совершенствования нормативно-правовой базы для привлечения инвестиций в электроэнергетику Казахстана, для анализа методов, для исследования состояния электроэнергетики, для составления программных документов при подготовке стратегий развития и расширения. Установленные автором выводы и теоретические положения могут быть использованы в учебном процессе при разработке учебных курсов и учебных пособий по управлению привлечением инвестиций в электроэнергетику при подготовке кадров по экономике и менеджменту в высших учебных заведениях страны.

ANNOTATION
thesis for Ph. D. degree on specialty 6D050700- Management
Yasyn Murat Dauletnuruly

**"Management of attracting investments into
the electric power engineering of the Republic of Kazakhstan"**

Relevance of subject research. In fuel and energy complex of Kazakhstan the essential place and role is occupied by the electric power engineering. It includes production, transfer and supply of electric and thermal energy, it is a basis of functioning the economy and life support of the country.

For the economy of the Republic of Kazakhstan the electric power engineering has a special value as key industries of the country, such as metallurgy and oil and gas production are characterized by high power consumption. Consequently, competitiveness of the heavy industry of Kazakhstan and life quality of the population in many respects depends on reliable and high-quality power supply of consumers at acceptable prices.

As a result of reforming electric power engineering branch of the Republic of Kazakhstan large power plants were allocated in legally isolated enterprises, privatized or transferred to concession. FEC together with thermal systems were privatized or transferred to the municipal property.

Nowadays in a segment of electric power generation it is possible to allocate a number of key tasks which decision will allow to provide stable development of the branch in future: 1) observance of supply - demand balance of the electric power at a growing consumption; 2) decrease in wear level of the generating equipment and increase in a reserve of electric power; 3) development of renewables and their integration into the power supply system of the Republic of Kazakhstan; 4) outdated technologies and as a result, low energy efficiency of the branch and large volume of environment pollution by power plants; 5) necessity of attracting large-scale investments into an electric power generation segment.

The solution of all these tasks is especially important in the next years. At the same time it is possible to distinguish the problem of attracting the investments into the electric power complex of the country. Successful realization of other above mentioned tasks in many respects depends on its decision as well. A certain work on attraction of investments into the branch has been carried out for years of sovereign development of Kazakhstan. It passed to market mechanisms of development where denationalization and privatization of electric power companies were put. Considerable work on attracting domestic and foreign investors to electric power engineering of the country was carried out. But all these measures, unfortunately, couldn't attract the necessary and sufficient level of investments into the branch. Such situation objectively causes the necessity of accepting new measures for attraction of investments into the power industry of Kazakhstan. It also demands improvement of management by attracting investments into the electric power engineering complex of the republic.

Purposes and problems of thesis research. The purpose of thesis work is theoretical and practical substantiation of management by attracting investments into the electric power engineering and development of ways and measures for its improvement.

For achievement of the objective it is necessary to solve the following problems:

- to define essence, structure and evolution of management;
- study essence and value of investments, their classification;
- consider management by attracting investments as a system and develop its structural model;
- analyze foreign experience of management by attracting investments into the electric power engineering;
- to study electric power engineering of Kazakhstan as an object of management and analyse its organizational structure
- study the current state, structure and potential of developing electric power engineering of Kazakhstan, analyze modern management of electric power;
- analyze essence and modern forms of government tariffs in the electric power engineering of the republic;
- investigate investment tenders as a way of privatization and attraction of investment into the power engineering companies;
- study National IPO as a method of attracting financial resources of the population into the power engineering companies;
- consider consumers of power services as national shareholders of the power engineering companies;
- define the main directions of improving tariff management in the electric power engineering.

Object of the thesis research is electric power engineering complex of Kazakhstan.

Subject of the thesis research is a set of organizational and economic relations arising at the process of managing by attracting investments into the electric power engineering.

The used research methods. In the course of research general-scientific and special methods of scientific knowledge were applied. In particular, abstract and logical, method of comparison and analogies, methods of system approach, analysis and synthesis, ways and procedures of the statistical analysis, monographic method etc. were used.

Scientific results of dissertation research.

1. Various approaches to defining the essence, value and classification of investment were considered;
2. State regulation of attracting investments into electric power engineering as a form of management and the author considered it as a system and its structural model was developed;
3. On the basis of studying foreign experience the ways of improving management of investment attraction into electric power engineering of Kazakhstan were offered;
4. Electric power engineering of Kazakhstan as an object of management was investigated and its organizational structure was analysed;
5. Assessment and analysis of a current state, tendencies, factors and conditions influencing management of investment tariffs of the power engineering companies;
6. Assessment practice of using investment tenders as ways of privatization power engineering companies and attraction of investments into the electric power engineering of the country and working out of suggestions for improving their management;
7. Complex analysis of National IPO as method of attracting financial resources of the population into the power engineering companies, substantiation and working out of suggestions for improving by its management;

8. Substantiation and development of offers on transformation of power engineering service consumers to national shareholders of power engineering companies;

9. Main directions of improving the management of tariffs in the electric power engineering

Among the received results of research the following arguments are new to be defended:

1. Substantiation of management by attracting investment into the electric power engineering as systems and development of its structural model;

2. Assessment and analysis of a current state, tendencies, factors and conditions influencing management of investment tariffs of the power engineering companies;

3. Assessment practice of using investment tenders as ways of privatization power engineering companies and attraction of investments into the electric power engineering of the country and working out of suggestions for improving their management;

4. Complex analysis of National IPO as method of attracting financial resources of the population into the power engineering companies, substantiation and working out of suggestions for improving by its management;

5. Substantiation and development of offers on transformation of power engineering service consumers to national shareholders of power engineering companies;

6. Main directions of improving the management of tariffs in the electric power engineering.

Theoretical and practical importance of research results. The basic theoretical-methodological provisions, conclusions and offers established in the work can be used for substantiation of measures and ways of improving the management by attraction investments into the electric power engineering branch of Kazakhstan.

Suggestions for improving the management as a method of attracting financial resources of the population into the power engineering companies on the basis of complex analysis "National IPO" are prepared and proved.

Offers within the National IPO program about involvement of power service consumers as national shareholders of the power engineering companies are proved.

Practical recommendations presented in the thesis work can be used for improvement of standard and legal base for attraction of investments into the electric power engineering of Kazakhstan, for method analysis, for research of power engineering conditions, for drawing up program documents by preparing the development and expansion strategy.

The conclusions and theoretical provisions established by the author can be used in educational process when developing training courses and manuals on management by attracting investments into electric power engineering when training economics and management personnel in higher educational institutions of the country.